

Referat fra møde i dialogforum mellem landbrugets organisationer og VOS Randers Fjord den 13. oktober 2023

Praktisk information om mødet:

Mødested: Golfhotellet Viborg, Hans Tausens Allé 2, 8800 Viborg.

Varighed: Kl. 11:00 – 15:00.

Forplejning: Der er fuld forplejning.

Kontaktinformationer til VOS-sekretariatet:

Daniel Lindvig: Afdelingsleder Natur og Vand, Viborg Kommune. Direkte telefon: 87875520. E-mail: dlin@viborg.dk

Hanne Stadsgaard Jensen: Biolog i Natur og Vand, Viborg Kommune. VOS-sekretær. Direkte telefon: 87875573. E-mail: hsjen@viborg.dk.

Kontaktinformationer til Gudenåkomitéens sekretariat:

Morten Horsfeldt Jespersen: Sekretariatschef – Gudenåkomitéens Sekretariat.
Direkte telefon: 89 70 15 20 / 20 51 75 50. E-mail: mhj@silkeborg.dk

Majbritt Kjeldahl Lassen: Koordinator – Gudenåkomitéens Sekretariat.
Direkte telefon: 51 44 49 43. E-mail: makla@silkeborg.dk.

Oversigt over deltagere

Politisk deltagelse

Rune Kristensen (formand)
Karen Lagoni (næstformand)
Erling Kvist Andersen
Steffen Drejer
Alexander Myrhøj

Repræsentorer

Silkeborg Kommune
Randers Kommune
Favrskov Kommune
Viborg Kommune
Norddjurs Kommune

Landbrugets organisationer

Anette Klausen
Anders Ahrenfeldt
Christian G. Jensen
Henrik Nielsen
Hans Gæmelke
Peter Rosendahl
Ole Larsen
Jørgen Vase
Maria Pilgaard
Jørgen Skov Nielsen
Rikke Skyum

Repræsentorer

Familielandbruget MIDT-Jylland
Landboforeningen Midtjylland
Landboforeningen Kronjylland
Østjysk Landboforening
Djursland Landboforening
Bæredygtigt Landbrug
Landboforeningen Odder-Skanderborg
Østjysk Familielandbrug
Foreningssekretariatet/Velas
Foreningssekretariatet/Velas
Djursland Landboforening

Naturstyrelsen

Søren Hald
Anne Gro Thomsen

Repræsentorer

Naturstyrelsen Søhøjlandet
Naturstyrelsen Søhøjlandet

Oplægsholdere/andre deltagere

Tage Duer
Henrik Vejre

Repræsentorer

Concito
Københavns Universitet

Kommunal teknisk deltagelse

Michael Damm
Daniel Lindvig
Jens Albert Hansen
Bent Hodde Mortensen
Nick Raaholdt Sørensen
Ann Kirstine Vesterlund Pedersen
Bjarke Horst Jensen
Steen Ravn Christensen
Søren Kepp Knudsen
Majbritt Kjeldahl Lassen
Mathias Utoft Jørgensen Henneberg
Hanne Stadsgaard Jensen

Repræsentorer

Randers Kommune
Viborg Kommune
Favrskov Kommune
Skanderborg Kommune
Horsens Kommune
Horsens Kommune
Hedensted Kommune
Syddjurs Kommune
Norddjurs Kommune
Gudenåkomitéens Sekretariat
Silkeborg Kommune
VOS Sekretariat

Deltog ikke

Jeppe Mouritsen
Jens Szabo
Anita Søholm
Lisbeth Torfing
Søren Peschardt

Repræsentorer

Hedensted Kommune
Skanderborg Kommune
Syddjurs Kommune
Horsens Kommune
Vejle Kommune

Morten H. Jespersen
Lene Andersen
Annette Holm Bonde
Tine Fly Sevelsted
Gitte Kjærsgaard Sørensen
Nis Kristian Hjort
Lars Kristensen

Silkeborg Kommune
Odder Kommune
Vejle Kommune
Ikast-Brande Kommune
Aarhus Kommune
Vejle-Fredericia Landboforening
Fjordland

Dagsorden

- 1. Velkomst** (kl. 11:00 – 11:15)
v. Rune Kristensen og Steffen Drejer
Velkommen til Viborg
 - 2. Vandområdeplan 3 status (inkl. opfølgning på hørings svar)** (kl. 11:15 – 11:35)
v. Daniel Lindvig
Hvor langt nåede vi i vandområdeplan 2, hvad indeholder de nye vandområdeplaner, og hvordan forholder de sig til de anbefalinger vi kom med i hørings svaret.
 - 3. Fremtidens arealanvendelse – oplæg fra Concito** (11:35 – 12:20)
v. Tage Duer
Projektleder i Klimalaboratoriet hos Concito, Tage Duer, holder et oplæg om fremtidens arealanvendelse i Danmark, med baggrund i Concito's rapport "Danmarks Arealer – Danmarks Fremtid".
- Frokost** (12:20 – 13:00)
- 4. Udvidet samarbejde og nye opgaver til vandoplandsstyregruppen** (kl.13:00 – 13:30)
v. Daniel Lindvig og Rune Kristensen
Opgaven udvides med klimaindsatser, og landbrugets organisationer og de grønne organisationer skal integreres i vandoplandsstyregruppen. Det tværgående samarbejde skal konsolideres, og vi skal forpligte hinanden på at nå i mål så effektivt som muligt, samtidig med at vi også sigter mod at løfte mulighederne for synergier og løsning af flere udfordringer.
 - 5. Diskussion** (13:30 – 14:50)
v. Tage Duer (Concito) og Henrik Vejre (Københavns Universitet)
Opfølgning på formiddagens oplæg fra Concito og de opgaver som Vandoplandsstyregruppen skal løse. Henrik Vejre ridser først kort konklusionerne fra Landskabsanalysen for Gudenåen op. Derefter er ordet frit til diskussion af de særlige muligheder og udfordringer i oplandet til Randers Fjord, med Henrik Vejre som ordstyrer og inspirator.
 - 6. Afrunding og eventuelt** (kl. 14:50 – 15:00)
v. Rune Kristensen

Oversigt over bilag og links

Bilag 1: Brev fra VOS Randers Fjord til oplandets kommuner vedr. værktøjer i vådområdeindsatsen, vedtaget november 2022

Link til Concito's rapport "Danmarks Arealer – Danmarks Fremtid": [Danmarks arealer web.pdf \(concito.dk\)](#)

Ad punkt 1: Velkomst

Rune Kristensen bød velkommen, og Steffen Drejer gav en kort introduktion til Viborg Kommune og kommunens arbejde med udtagningsindsatsen. Maria Pilgaard kvitterede for det gode samarbejde med politikere og forvaltninger i oplandet.

Ad punkt 2: Vandområdeplan 3 status (inkl. opfølgning på høringsvar)

Daniel Lindvig gennemgik status for vådområdeindsatsen, hovedpunkterne i Vandområdeplan 3, og de svar som Miljøstyrelsen har givet til emnerne indeholdt i det fælles høringsvar. Et af emnerne i høringsvaret var et ønske om større lokal forankring af udpegningen af indsatserne. Dette ønske er delvis imødekommet gennem nedsættelsen af kystvandråd som et forsøg, og den udvidelse af VOSernes ansvarsområde og deltagerkreds der er lagt op til i "Aftale om grøn omstilling af dansk landbrug".

Ad punkt 3: Fremtidens arealanvendelse – oplæg fra Concito

Tage Duer fra Concito gennemgik hovedpointerne fra tænketankens arbejde med scenarier for fremtidens arealanvendelse i Danmark. Med de mange politiske dagsordener er der behov for en sammenhængende arealstrategi, hvis vi skal komme i mål med dem alle. Der er blandt andet et stærkt behov for at tænke i multifunktionalitet i stedet for siloer. En væsentlig pointe er at der skal være forretningsmodeller og andre incitamenter der understøtter de valg vi træffer i forhold til arealanvendelse. Oplægget fra Tage Duer er vedlagt som bilag til referatet.

Ad punkt 4: Udvidet samarbejde og nye opgaver til vandoplandsstyregruppen

Daniel Lindvig gennemgik hvad der indtil videre er oplyst fra Miljøministeriet om rammerne for den udvidede VOS. De specifikke krav til Randers Fjord-oplandets udtagningsindsats blev præsenteret, sammen med en mere overordnet gennemgang af lavbundsprojekter. Rune Kristensen fortalte om Gudenåkomitéens ambition om at nå helt i mål med indsatserne og genoprette fjordens miljøtilstand, gennem en fælles og helhedsorienteret tilgang til opgaverne, hvor der leveres på flere parametre. Det er en stor opgave, som vil tage tid, og som kun kan løses gennem lokalt forankret samarbejde.

Ad punkt 5: Diskussion

Henrik Vejre gav først et kort oplæg om at gå fra det nationale perspektiv til det regionale – hvad er mulighederne for at løfte de globale og nationale opgaver lokalt, i forhold til de mange kriser som alle har konsekvenser for arealanvendelsen. Henrik Vejres budskab var blandt andet, at parterne i oplandet til Randers Fjord er heldige – ved at bidrage til nationale mål om natur, C-binding, rent vandmiljø, vedvarende energi og udtagning af landbrugsjord, kan vi få enorme lokale og regionale gevinster i form af blandt andet friluftsliv, turisme, innovativt landbrug og grøn energi. Politikerne skal prioritere indsatsen, og myndighederne skal få ting til at ske. Lodsejerne skal være klar over at ingen kommer og hjælper. Landbruget skal vide at det måske er sidste chance for at få indflydelse på dagsordenen. Alle andre skal respektere jordejerne og landbrugets position.

Den efterfølgende diskussion berørte blandt andet vigtigheden af at samarbejde og være i tæt dialog, at være proaktive og at samtænke de mange dagsordener. Ved at komme med fælles løsninger kan vi få landspolitikerne til at lytte.

Ad punkt 6: Afrunding og eventuelt

Rune Kristensen opsummerede: Dette er noget der er større end os selv, og vi har ikke svar på alt. Vi er fælles om målene og skal finde løsningerne sammen, lodsejerne er ikke overladt til sig selv. De kommunale politikere bakker op om jer, og håber, at i også bakker op om os. Vi ønsker at sammentænke indsatserne med vådområder, klimatilpasning, natur og rekreative områder i et helhedssyn på Gudenå-dalen.

Gudenå-dalen er VOS'ens ansvar, og vi skal fordele vådområder, klimatilpasning, natur, gode landbrugsområder og rekreative områder på en klog måde.

Bilag 1

Brev fra VOS Randers Fjord til oplandets kommuner vedr. værktøjer i vådområdeindsatsen

Vedtaget november 2022

Kære Relevante politiske udvalg

Arbejdet med indsatserne for vores vådområder skal styrkes.

Det er vores hovedbudskab til jer fra Gudenåkomitéen, der arbejder med at koordinere og sikre, at vi kommer i mål med de indsatser som staten har defineret skal ske i oplandet til Randers Fjord. Her arbejder vi i Gudenåkomitéen sammen med 13 kommuner om at løfte arbejdet.

Miljøtilstanden i Randers Fjord er ikke god. Vandet er for uklart til at ålegræs kan vokse og brede sig som det naturligt har gjort tidligere. Der er stadig for høj tilførsel af næringsstoffer, og indsatsen for at nedsætte påvirkningen går for langsomt.

Kommunerne i oplandet til Randers Fjord har et fælles ansvar for at gennemføre den indsats som er fastlagt i statens vandområdeplaner. Målet er at genskabe en ren Randers Fjord med gode miljøforhold og rent vand. De 13 kommuner er samlet i en Vandoplandsstyregruppe (VOS), der er bygget op omkring Gudenåkomitéen. VOSen består af politiske repræsentanter fra de enkelte byråd. Et enigt VOS har nu besluttet, at der skal sættes ekstra turbo på indsatsen.

Det er forventet at VOSen fremover får flere opgaver end i de to foregående planperioder. Det er allerede nu kendt at VOS Randers Fjord har ansvaret for, at der inden udgangen af 2027 er fjernet ca. 84 ton kvælstof og 750kg fosfor fra fjorden, vandløb og søer i oplandet. Det kræver at større jordområder bliver gjort permanent vådere, så der dannes naturlige vådområder der tilbageholder næringsstofferne. Det skal ske i et tæt samarbejde med lodsejerne.

VOSen har en fælles ambition om at nå helt i mål med indsatsen. Men det forudsætter også, at indsatsen prioriteres højt i kommunerne. Idet det bemærkes at indsatsen ikke har været tilstrækkelig i de første to planperioder, er behovet i den 3. og sidste planperiode ekstra stort. Som første trin i at sikre en ren Randers Fjord fremsender Vandoplandsstyregruppen hermed en række anbefalinger til værktøjer, som kommunerne kan bruge i indsatsen.

Indsats og rammer

Indsatsen for at reducere udledningen af kvælstof (N) og fosfor (P) til vandløb, søer og indre farvande er baseret på frivillighed. Kommunerne i oplandet har et fælles ansvar for at gennemføre de indsatser som er fastlagt i statens vandområdeplaner. Men det er op til den enkelte kommune at vælge hvilke og hvor mange projekter den gennemfører. Lodsejerne deltager i projekterne på frivillig basis. De får kompensation for det indtægtstab der påføres når arealer der indgår i projekterne vådlægges og tages ud af drift.

Ekspropriation anvendes sjældent og kun i meget særlige tilfælde. Det sker fortrinsvis hvis ejeren af et lille, men centralt beliggende areal i et projektområde ikke vil medvirke.

Rammerne for indsatsen (også økonomisk) er fastlagt af staten. Men kommunerne kan indenfor disse rammer i en vis udstrækning selv vælge hvordan projekterne gennemføres, og tilpasse indsatsen til de lokale forhold. De skal dog også koordinere på tværs af oplandet. Dette sker i Vandoplandsstyregruppen.

Projekterne er delt op i faser:

Projekt-ide: ideen til et projekt kan komme fra en lodsejer, en screening gennemført af kommunen eller en konsulent, eller i forbindelse med andet arbejde i det åbne land (vandløbsrestaurering, klimatilpasning etc.). Ser ideen lovende ud, går man videre til en:

Forundersøgelse: kommunen søger om tilskud til at gennemføre en forundersøgelse der belyser om de tekniske og ejendomsræssige forudsætninger for et projekt er til stede. Er de det, søger kommunen om tilskud til:

Realisering: som starter med at der gennemføres en jordfordeling (Landbrugsstyrelsen). Derefter laves detailprojektering og anlægsarbejde.

I løbet af projektets faser er der mange forskellige muligheder for at fremme gennemførelsen i forhold til lodsejernes opbakning.

Der kan afholdes møder med lodsejerne og evt. andre i lokalsamfundet, på forskellige tidspunkter i projektforløbet. Nogen holder det første møde allerede inden der sendes en ansøgning om forundersøgelse. Her kan lokalt kendte landbrugskonsulenter, oplandskonsulenter og/eller den lokale landboforening også deltage. Når jordfordelingen starter, afholder Landbrugsstyrelsen også et opstartsmøde, hvor der blandt andet skal nedsættes et lodsejerudvalg der medvirker ved fastsættelsen af priserne for de arealer der indgår i jordfordelingen.

Kommunerne i Randers Fjord-oplandet har arbejdet med opgaven i mange år, og har for de flestes vedkommende opnået stor erfaring med arbejdet. Men det er desværre ikke lykkedes at opfylde de reduktionsmålsætninger der er fastlagt i vandområdeplanerne. Derfor gøres der nu en endnu mere samlet og fokuseret indsats.

Det fælles fokus indebærer blandt andet, at der skal arbejdes mere målrettet på at gennemføre projekter i tilknytning til Gudenåens hovedløb.

Derudover opfordrer Vandoplandsstyregruppen til, at der afsættes flere ressourcer til opgaven, både fra statens side og i de enkelte kommuner.

Værktøjer

For at fremme gennemførelsen af så mange projekter som muligt, og dermed opnå den reduktion af næringsstofbelastningen af Randers Fjord, som staten har fastlagt som målsætning, anbefaler Gudenåkomiteén/VOS Randers Fjord, at kommunerne i oplandet **overordnet set** lægger særlig vægt på følgende:

- Undersøgelse af alle projektideer, også genoptagelse af ideer der tidligere er blevet opgivet
- Tidlig inddragelse af lokale landbrugsorganisationer
- Tidlig inddragelse af nøgle-lodsejere
- Løbende og tæt dialog med udtagnings-/oplandskonsulenter
- Tæt dialog med involverede lodsejere i hele processen.
- Stor opmærksomhed på mulighederne for synergi med andre dagsordener, inklusive supplerende finansieringsmuligheder.

Af mere **konkrete værktøjer** anbefales det at anvende følgende:

- Brug i vidt omfang den lokale landboforening og/eller landbrugskonsulenter som indgang til dialog med lodsejere – de må gerne stå som vært for møder osv.
- Læg løbende projektidéer ind i ”banken” i vandoplandsplanen (VOPen), også selvom de er på et meget tidligt stadie.
- Snak med nabokommunen om der kan gennemføres fælles projekter hen over kommunegrænsen, eventuelt med Naturstyrelsen som projektejer.
- Brug Gudenå Helhedsplanens afsnit om vandhåndtering meget aktivt som løftestang for indsatsen.
- Undersøg om der er politisk opbakning til at anvende ekspropriationsværktøjet oftere, hvis et projekt går i stå på grund af enkelte lodsejeres modstand.

- Insister på at bruge den seneste faglige viden i vurderingen af om et projekt er effektivt nok til at få tilsagn om tilskud – det er i orden at udfordre statens rammer.
- Undersøg tidligt om det er muligt at inddrage kommunale arealer i en jordfordelingsproces, og om der er (politisk) interesse for at opkøbe arealer til naturbeskyttelsesformål eller publikumsfaciliteter.
- Udnyt muligheden for at lade Naturstyrelsens lokale enhed indgå som projektejer. Naturstyrelsen kan ifølge de gældende regler tage op til 20% af indsatsen i oplandet.

Med venlig hilsen,

På vegne af VandOplandsStyregruppen for Randers Fjord

Rune Kristensen
Formand, VOS Randers Fjord

Formand, Klima- og Miljøudvalget, Silkeborg Kommune

Karen Lagoni
Næstformand, VOS Randers Fjord

Medlem af Miljø- og Teknikudvalget, Randers Kommune